

'Dit is wat mijn moeder zou hebben gewild, dus daar had ik geen keuze in, dat is voor mij heel simpel'

Belofte maakt schuld

Wil van Gelder was zwaar dement en kreeg in 2011 euthanasie. Kon dat wel? Ze was immers niet in staat haar wilsverklaring te herhalen toen het moment daar was. Hans Smit, een vriend van de familie, schreef een boek over haar einde.

TEKST **Alwin Kuiken**

Ze was altijd al een 'vergeetbol'. Dus toen de Brabantse Wil van Gelder-Smits rond haar 55ste wat vergeetachtig werd, maakte niemand zich zorgen. Totdat ze een kennis sprak die ervaring met alzheimer had opgedaan. Doe toch maar eens een testje, had ze gezegd. Er volgden testen, PET-scans en – uiteindelijk – afname van hersenvocht.

Mevrouw Van Gelder werd eind 2011 landelijk nieuws. Ze was de eerste Nederlander in een vergevorderd stadium van dementie die euthanasie had gekregen.

Ze had een schriftelijke wilsverklaring, maar kon deze niet goed herhalen toen het moment was aangebroken.

Toen het nieuws naar buiten kwam, was het land te klein. Tegenstanders spraken over moord. Iemand in een vergevorderd stadium van dementie is een ander mens dan de persoon die de wilsverklaring opstelt, vinden zij. Je kunt deze persoon, ondanks een wilsverklaring, volgens deze critici waaronder artsenfederatie KNMG, in dat stadium geen euthanasie meer verlenen.

De complexiteit van de materie noopte de KNMG onlangs een commissie in het leven te roepen om uit te zoeken wat de wet nu precies voorschrijft, en wat de beste aanpak is.

De commissieleden kunnen vanaf vandaag 'Wils verklaring' lezen, een boek over Wil van Gelder-Smits. Hans Smit, een schoolvriend van Wils weduwnaar Henri van Gelder tekende

haar verhaal op. Het is niet voor het eerst dat het verhaal van Wil van Gelder wordt verteld. In een artikel in *NRC Handelsblad* waren haar man en hun huisarts al anoniem aan bod gekomen. In 'Wils verklaring' worden ook de kinderen, vrienden en kennissen geïnterviewd.

Uit het verslag in NRC was al duidelijk dat Wil haar doodswens vlak voor de euthanasie niet meer helder kon verwoorden, maar dat deze uit indirecte en non-verbale communicatie bestond – een van de hoofdredenen voor de controverse.

Het boek probeert duidelijk te maken waarom een indirect geuite doodswens, ingebed in de juiste historie, afdoende zou moeten zijn. Voor haar zoon was het bijvoorbeeld glashelder wanneer het moment aangebroken was.

"Er zijn momenten geweest, in die laatste fase dat ze me niet meer zag als haar zoon. Ze

'Steeds vaker zegt Wil tegen haar man dat ze niet meer verder wil zo. Ze zegt: Het is oorlog in mijn hoofd.'

wist wel dat ik bekend was, maar dan zat ze als een tienermeisje met me te sjansen. Achteraf denk ik: het gevoel van moederliefde gaat nooit weg. [...] Je hebt iets van liefde, maar je weet niet wat en hoe. Voor mij is dat wel het omslagpunt geweest. Het werd toen echt duidelijk: dit is wat zij heeft bedoeld."

Maar op het moment dat Wil snel achteruit ging, deinsde de huisarts terug. Met hem was eerder afgesproken dat hij tot euthanasie zou overgaan als Wil in een verpleeghuis opgenomen zou moeten worden.

'Henri wordt wanhopig'

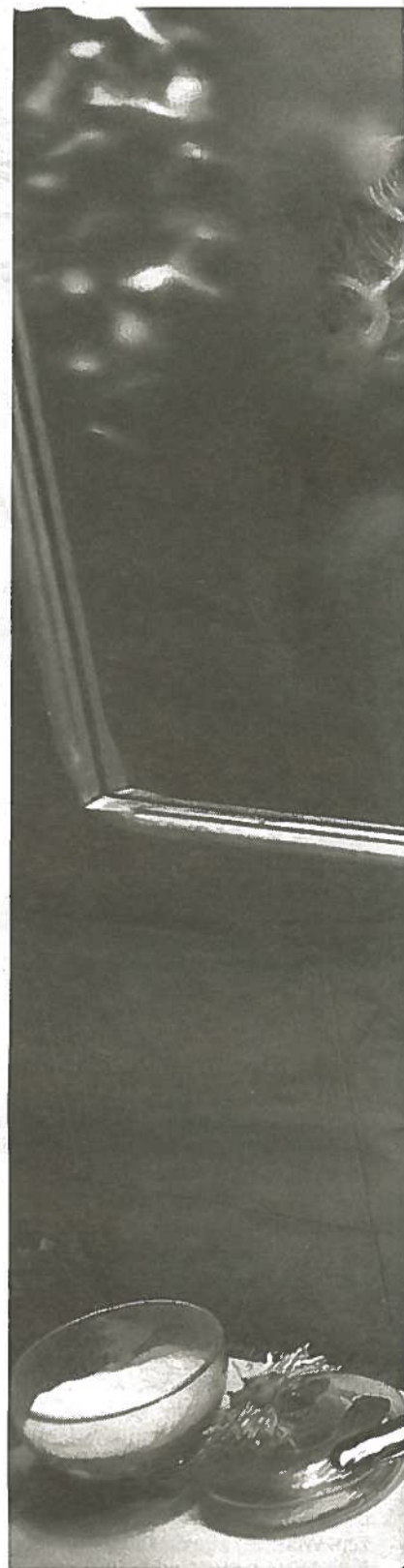
"Henri wordt wanhopig", schrijft Smit. "Hij heeft zijn vrouw beloofd ervoor te zorgen dat ze niet naar een verpleeghuis hoeft. Als ze daar straks zit, zal ze nog heldere momenten hebben. En dan zal ze weten dat haar man zich niet aan zijn belofte heeft kunnen houden."

Wil herkent intussen haar man soms niet meer. Als ze samen in het trouwalbum blade- ren zegt ze: "Jij met mij getrouwd? Dat is helemaal niet waar".

Steeds vaker zegt ze tegen haar man dat ze het allemaal niet meer weet en niet meer verder wil zo. Als haar gevraagd wordt hoe ze zich voelt, zegt ze: "Het is oorlog in mijn hoofd".

Maar de huisarts besluit dat het nog te vroeg is. De situatie thuis zou nog niet dusdanig onhoudbaar zijn dat opname in een verpleeghuis noodzakelijk is.

Vanwege strubbelingen en de vasthoudendheid waarmee Henri haar euthanasieverzoek

De Italiaanse Mirella zorgt voor haar man Luigi, die Alzheimer heeft. De foto won dit jaar de eerste prijs van World Press Photo in de categorie dagelijks leven. FOTO FAUSTO PODAVINI

bepleit, begint zijn schoonfamilie te denken dat hij van haar af wil. "Juist nu hij de steun van de mensen om hem heen zo hard nodig heeft, moet hij die ontberen", schrijft Hans Smit.

Als de situatie dusdanig verslechtert dat Wil haar man nauwelijks nog herkent, adviseert de hoofdbehandelaar in het ziekenhuis dat opname in een verpleeghuis noodzakelijk is. De huisarts zegt in principe akkoord te gaan met euthanasie, maar alleen als Wil haar verzoek mondeling kan herhalen, en als een tweede, onafhankelijke arts akkoord gaat. Het inwinnen van advies bij zo'n Scen-arts is wettelijk verplicht. (Scen: Steun en Consultatie Euthanasie Nederland).

Het pakt anders uit dan Van Gelder en de kinderen verwachten. Tijdens het bezoek van de Scen-arts herkent Wil haar geschreven verklaring, maar begrijpt deze niet.

De Scen-arts oordeelt negatief. Hij kan zich 'niet vergewissen dat het verzoek weloverwogen en vrijwillig genomen kan worden'.

In een van de emotionele gesprekken die Van Gelder in die periode met de GGZ-psychologe en de huisarts heeft, stelt hij dat hij zijn vrouw desnoods zelf zal helpen – met alle strafrechtelijke gevolgen van dien. Henri heeft het idee dat de huisarts heel erg leunt op het advies van de Scen-arts. Hij hoeft diens advies, wettelijk gezien, namelijk niet per se over te nemen.

Henri overweegt de huisarts een proces aan te doen als hij de situatie niet heroverweegt.

'Wils angst en verdriet stonden ieder levensgeluk dat er nog zou kunnen zijn in de weg'

Een onderwijl ingeschakelde advocaat remt hem af. De advocaat wijst Henri erop dat de huisarts de enige is die kan doen wat Wil heeft gewild en dat ze hem niet tegen zich in het harnas moeten jagen.

Intussen komt Henri op een congres van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levens einde (NVVE) Constance de Vries tegen, een Scen-arts die het werk al vijftien jaar doet – langer dan de euthanasiewet oud is. Volgens haar hoort de loyaliteit van de arts bij de persoon te liggen die iemand zestig of soms tachtig jaar geweest is. En niet bij de zieke, dementerende, die zich misschien niet goed meer kan uiten. "Wanneer iemand met Alzheimer zijn erfenis aan een jonge, blonde vrouw wil schenken die hij net heeft ontmoet, zeggen mensen ook niet: 'Zijn testament geldt niet meer. Nu is dat een ander mens'. Nee, dan is de notaris loyaal aan het testament. Waarom gebeurt

dat dan niet als het om iemands leven gaat?"

Over het bezoek dat Scen-arts De Vries aan Wil en haar man bracht, is niet veel bekend. NRC Handelsblad schreef dat ze anderhalf uur bleef en dat Wil verdrietig en boos riep: "Ik wil hier niet weg, ik wil niet helemaal dement worden".

In een interview dat vandaag, gelijktijdig met het boek, in het blad *Relevant* van de NVVE verschijnt, voegt Henri hieraan toe: "De Vries zag tijdens dat gesprek letterlijk het enorme lijden in de ogen van mijn vrouw. Wil liet haar wat schilderijen zien die ze kort daarvoor gemaakt had van vrouwen die geen ogen hadden". Dat was een van de non-verbale signalen op basis waarvan de Scen-arts tegenover de huisarts positief oordeelde over het euthanasieverzoek.

Cruciaal laatste teken

De huisarts verlangt nu nog van Wil een bevestiging dat zij echt dood wil. Op 14 maart 2011 komt zij voor het laatst in zijn praktijk. Ze herkent de huisarts, schrijft Smit, maar het gesprek verloopt stroef. Wil kan nog zeggen dat ze niet naar het verpleeghuis wil, maar zij herinnert zich haar exacte wens niet meer. Op een gegeven moment schreeuwt ze: "Doe nou wat". Dat is geen volledig euthanasieverzoek, erkent de huisarts, maar hij ervaart het wel als een cruciaal laatste teken.

De Vries schrijft na een bezoek in haar verslag dat Wil "leed onder het vooruitzicht dat het binnenkort nog slechter zou gaan en dat

zij haar vertrouwde omgeving zou moeten verlaten. Haar angst en verdriet stonden ieder levensgeluk dat er nog zou kunnen zijn in de weg".

De euthanasie kan nu doorgaan. Het hele gezin blijkt nog grote moeite met het tijdstip te hebben. Zij vinden het ook te vroeg. Maar na een gesprek met Scen-arts De Vries legt iedereen zich er toch bij neer, vertelt Henri. Er wordt door de huisarts een datum geprikt: 15 maart 2011.

Bij Henri en zijn zoon overheerst het gevoel dat ze er vrede mee moeten zien te krijgen. "Dit is wat mijn moeder zou hebben gewild, dus daar had ik geen keuze in, dat is voor mij heel simpel", zegt haar zoon.

De huisarts wilde niet dat Henri de broers en zussen van Wil zou inlichten. De huisarts was bang dat Wil door alle afscheidsverzoeken emotioneel in de war zou raken en dat de laatste twee weken daardoor in het teken van angst en paniek zouden staan.

De zoon van Henri en Wil was er graag bij geweest toen zijn moeder overleed. Maar de huisarts wilde dat niet. Dan kon hij het niet, had die gezegd. Haar zoon heeft Wil de laatste avond wel 'een fijne reis' gewenst.

"Dank je", zei ze.

De euthanasie van Wil van Gelder-Smits is in 2011 als zorgvuldig beoordeeld door de toetsingscommissie euthanasie. Omdat het zo'n zeldzame casus was, is aan alle vijf regionale toetsingscommissies een oordeel gevraagd.